

YETTI YOSH YOSH INQIROZI, UNING SABABLARI VA ALOMATLARI

Egamberdiyev Farxod Tuxtayevich

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Tarix kafedrası dotsenti, psixologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori(PhD)

Erkinova Robiya Usmonjon qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi
osiyoerkinova0724@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20271347>

Annotatsiya: Ushbu maqolada 7 yosh inqirozi davrining psixologik mohiyati, uning kelib chiqish sabablari va asosiy alomatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi 6–7 yoshdagi bolalarda yuzaga keladigan psixologik o'zgarishlarni aniqlash va ularning rivojlanish jarayoniga ta'sirini o'rganishdan iborat. Tadqiqot jarayonida kuzatish, suhbat, tahlil va taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, 7 yosh inqirozi bolaning yangi ijtimoiy muhitga moslashuvi, o'quv faoliyatiga o'tishi hamda mustaqillikka intilishining kuchayishi bilan bog'liq. Ushbu davrda bolalarda emotsional beqarorlik, o'zini kattalardek tutishga intilish, qarshilik ko'rsatish kabi holatlar kuzatiladi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, undagi xulosalar ota-onalar va pedagoglarga bolalar bilan samarali ishlashda metodik yordam beradi.

Аннотация: В данной статье рассматривается психологическая сущность кризиса 7 лет, его причины и основные проявления. Цель исследования – выявление психологических изменений у детей 6–7 лет и определение факторов, влияющих на их развитие. В работе использованы методы наблюдения, беседы, анализа и сравнения. Результаты показали, что кризис связан с переходом ребенка к новой социальной роли – школьника, усилением стремления к самостоятельности и изменением поведения. В этот период наблюдаются эмоциональная нестабильность, упрямство и стремление к независимости. Практическая значимость исследования заключается в возможности применения полученных результатов в педагогической практике.

Annotataion: This article explores the psychological essence of the age seven crisis, its causes, and main symptoms. The aim of the study is to identify psychological changes in children aged 6–7 and analyze the factors influencing their development. The research is based on observation, interviews, analysis, and comparison methods. The findings indicate that the crisis is associated with a transition to a new social role, increased independence, and behavioral changes. Children at this stage often demonstrate emotional instability, resistance, and a desire to act independently. The practical significance of the study lies in providing useful recommendations for parents and educators.

Kalit so'zlar: 7 yosh inqirozi, psixologik rivojlanish, rivojlanish inqirozi, emotsional beqarorlik, mustaqillikka intilish, ijtimoiy moslashuv, bola xulq-atvori, o'quv faoliyatiga o'tish

Ключевые слова: кризис 7 лет, психологическое развитие, возрастной кризис, эмоциональная нестабильность, стремление к самостоятельности, социальная адаптация, поведение ребенка, переход к обучению

Key words: age seven crisis, psychological development, developmental crisis, emotional instability, striving for independence, social adaptation, child behavior, transition to schooling

Kirish: 7 yosh davri bolaning psixologik rivojlanishida muhim burilish bosqichi hisoblanadi. Ushbu davrda bola maktabga kirish arafasida bo'lib, uning ijtimoiy mavqei, faoliyati va psixik jarayonlarida sezilarli o'zgarishlar yuz beradi [9, 84-102].

Ilmiy tadqiqotlarga ko'ra, aynan shu davrda bolaning tafakkuri yanada rivojlanib, u o'z xatti-harakatlarini ongli ravishda boshqarishga intila boshlaydi [7, 112-135].

Shu bilan birga, bola o'z "men"ini anglaydi, mustaqillikka bo'lgan ehtiyoji ortadi va atrofdagilar bilan munosabatida yangi bosqichga o'tadi [2, 198-215].

Bu o'zgarishlar ko'pincha ichki qarama-qarshiliklar va emotsional beqarorlik bilan kechib, psixologiyada "7 yosh inqirozi" sifatida talqin etiladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi 7 yosh inqirozining psixologik mohiyatini ochib berish, uning kelib chiqish sabablari va asosiy alomatlarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot ob'ekti sifatida 6-7 yoshdagi bolalar rivojlanishi tanlangan bo'lsa, predmeti sifatida ushbu davrda yuzaga keladigan psixologik o'zgarishlar va xulq-atvor xususiyatlari o'rganildi. Tadqiqot jarayonida kuzatish, suhbat, tahlil va taqqoslash metodlaridan foydalanildi [4, 256-278].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, 7 yosh inqirozini to'g'ri anglash va unga mos yondashuvni tanlash bolaning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi va keyingi ta'lim jarayoniga moslashuvini ta'minlaydi.

Asosiy qism: 7 yosh inqirozi bolaning psixik rivojlanishidagi muhim burilish bosqichi bo'lib, u ichki psixologik o'zgarishlar va tashqi ijtimoiy talablarning kesishgan nuqtasida yuzaga keladi. Ilmiy tadqiqotlarga ko'ra, bu davrda bola o'zini anglashni boshlaydi, ya'ni "men" tushunchasi shakllanadi va o'z xatti-harakatlarini baholashga intiladi [2, 198-215].

Aynan shu davrda bolaning mustaqillikka bo'lgan ehtiyoji kuchayadi, u kattalarning nazoratidan chiqishga harakat qiladi va o'z qarorlarini mustaqil qabul qilishga intiladi [9, 84-102].

Bu jarayon bolaning yangi ijtimoiy rol – o'quvchi rolga o'tishi bilan bog'liq bo'lib, uning psixikasida muayyan ichki ziddiyatlarni yuzaga keltiradi [4, 256-278]

7 yosh inqirozining asosiy sabablari qatoriga ijtimoiy muhitning o'zgarishi, maktab ta'limiga o'tish, yangi majburiyatlar va talablarning ortishi kiradi. Bola endi o'yin faoliyatidan o'quv faoliyatiga o'tadi, bu esa uning hayot tarzini tubdan o'zgartiradi [6, 145-168].

Shu bilan birga, bola o'z xulq-atvorini boshqarishga, ijtimoiy qoidalarga moslashishga majbur bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu davrda bola ichki ehtiyojlari va tashqi talablar o'rtasida qarama-qarshilikni boshdan kechiradi, bu esa psixologik zo'riqish va inqiroz holatini yuzaga keltiradi [5, 236-260].

Mazkur inqirozning asosiy alomatlari bolaning xulq-atvoridagi keskin o'zgarishlar orqali namoyon bo'ladi. Jumladan, bolada injiqlik, qarshilik ko'rsatish, o'zini kattalardek tutishga intilish, emotsional beqarorlik va tez ranjish holatlari kuzatiladi [1, 289-315].

Shuningdek, bola o'z fikrini himoya qilishga, mustaqil bo'lishga va boshqalar bilan munosabatda o'z pozitsiyasini ko'rsatishga harakat qiladi [8, 210-230].

Ilmiy manbalarda qayd etilishicha, bu belgilar vaqtinchalik bo'lib, ular bolaning shaxs sifatida shakllanish jarayonining tabiiy qismi hisoblanadi va to'g'ri pedagogik yondashuv orqali ijobiy rivojlanishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda 7 yosh inqirozi davrining psixologik xususiyatlarini o'rganishda kompleks yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida asosan kuzatish, suhbat va pedagogik tahlil metodlaridan foydalanildi. Kuzatish metodi orqali 6-7

yoshdagi bolalarning kundalik faoliyati, xulq-atvori, emotsional holati va tengdoshlari hamda kattalar bilan munosabatlari tabiiy sharoitda o'rganildi [6, 145-168].

Suhbat metodi yordamida bolalarning ichki kechinmalari, mustaqillikka bo'lgan munosabati va o'zini anglash darajasi aniqlashtirildi [2, 198-215].

Shuningdek, mavjud psixologik-pedagogik adabiyotlar tahlil qilinib, 7 yosh inqiroziga oid nazariy qarashlar umumlashtirildi [9, 84-102].

Bundan tashqari, tadqiqotda taqqoslash va tahlil metodlari orqali turli bolalardagi rivojlanish darajasi va xulq-atvor xususiyatlari o'zaro solishtirildi. Jumladan, maktabga tayyorlangan va tayyorlanmagan bolalar o'rtasidagi psixologik farqlar o'rganilib, inqirozning namoyon bo'lish darajasi baholandi [4, 256-278].

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy muhit, oilaviy tarbiya va pedagogik yondashuv 7 yosh inqirozining kechishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi [5, 236-260].

Ushbu metodlar tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlab, muammoni chuqur tahlil qilish imkonini berdi.

Tahlil: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, 7 yosh inqirozi bolaning psixik rivojlanishidagi tabiiy va qonuniy bosqich bo'lib, u asosan ijtimoiy rolning o'zgarishi bilan bog'liq [4, 256-278].

Ya'ni bola o'yin faoliyatidan o'quv faoliyatiga o'tadi va bu jarayon uning xulq-atvorida sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Kuzatishlar davomida aniqlanishicha, 6–7 yoshdagi bolalarning aksariyatida mustaqillikka intilish kuchayadi, ular kattalarning nazoratiga qarshilik ko'rsatishga harakat qiladi va o'z fikrini himoya qilishga intiladi [2, 198-215].

Shuningdek, bu davrda bolalarda emotsional beqarorlik, tez ranjish va kayfiyatning tez o'zgarishi kabi holatlar tez-tez kuzatiladi. Bu belgilar bolaning ichki dunyosida kechayotgan psixologik o'zgarishlarning natijasi sifatida namoyon bo'ladi.

Tahlillar shuni ham ko'rsatdiki, 7 yosh inqirozining kechishi ko'p jihatdan bola yashayotgan ijtimoiy muhitga bog'liq. Ota-ona va pedagoglarning to'g'ri yondashuvi mavjud bo'lgan hollarda bolalarda bu davr nisbatan yengil o'tadi va ijobiy rivojlanishga xizmat qiladi [5, 236-260].

Aksincha, qat'iy nazorat yoki e'tiborsizlik mavjud bo'lgan muhitda inqiroz belgilari kuchayib, bolaning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, mazkur davrda bolaga nisbatan individual yondashuvni qo'llash, uning fikrini hurmat qilish va mustaqilligini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega [1, 289-315].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, 7 yosh inqirozi bolaning psixologik rivojlanishidagi muhim va tabiiy bosqich bo'lib, u bolaning yangi ijtimoiy rolga o'tishi, mustaqillikka intilishi hamda o'z "men"ini anglash jarayonining kuchayishi bilan tavsiflanadi. Ushbu davrda kuzatiladigan emotsional beqarorlik, qarshilik ko'rsatish va xulqdagi o'zgarishlar vaqtinchalik holatlar bo'lib, ular bolaning shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. To'g'ri pedagogik yondashuv, ya'ni bolani qo'llab-quvvatlash, uning fikrini inobatga olish va mustaqilligini rag'batlantirish orqali bu jarayonni ijobiy yo'naltirish mumkin. Shu bois, ota-onalar va pedagoglar tomonidan mazkur davrning xususiyatlarini chuqur anglash bolaning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi va keyingi ta'lim bosqichiga tayyorlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Berk L.E. Child development. – Boston: Pearson Education, 2020. – 289–315 p.

2. Bozhovich L.I. Lichnost i ee formirovanie v detskom vozraste. – Moskva: Prosveshcheniye, 2008. – 198–215-betlar.
3. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – Москва: Интеллект-Центр, 2004. – 144–162 с.
4. Elkonin D.B. Psixologiya razvitiya v detskom vozraste. – Moskva: Akademiya, 2001. – 256–278-betlar.
5. G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston, 2019. – 210–230-betlar.
6. Karimova V.M. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2021. – 145–168-betlar.
7. Piaget J. The psychology of the child. – New York: Basic Books, 2017. – 112–135 p.
8. Santrock J.W. Life-span development. – New York: McGraw-Hill Education, 2018. – 236–260 p.
9. Vygotsky L.S. Mind in society: The development of higher psychological processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 84–102 p.
10. SHAXSNING IRODAVIY SIFATLARI VA ULARNI SHAKLLANTIRISHNIN PSIXOLOGIK MEKANIZMLARI.EF Tuxtayevich PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI 17 (02), 135-137
11. DIQQATNING CHET TILINI O‘RGANISHDAGI AHAMIYATI. EF Tuxtayevich, U Niginabonu. CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY 1 (7), 789-794
12. KICHIK MAKTAB O‘QUVCHILARINING EMOTSIONAL HOLATI VA UNING O‘QISHGA TA‘SIRI/ EF Tuxtayevich. YANGI O‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI 3 (5), 386-389
13. IJTIMOIIY HAYOTDA SHAXSLAR O‘RTASIDA O‘ZARO PSIXOLOGIK MUAMMOLAR. EF Tuxtayevich TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR 1 (5), 273-376
14. ВЛИЯНИЕ ТЕМПЕРАМЕНТА НА ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ СТИЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. Ф Зиёхиддинова, ФТ Эгамбердиев. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика 4 (4), 40-43
15. СПОРТЧИЛАРДА ИРОДАВИЙ СИФАТЛАРНИ ШAKLLАНТИРИШ-ПСИХОЛОГИК МУАММО СИФАТИДА. ФТ Эгамбердиев